

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra mediálních studií

Bakalářská práce

2013

Monika Kučerová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra mediálních studií

Monika Kučerová

Vývoj tisku v Itálii v letech 1943-1950

Bakalářská práce

Praha 2013

Autor práce: **Monika Kučerová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

KUČEROVÁ, Monika. *Vývoj tisku v Itálii v letech 1943-1950*. Praha, 2013. 30 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Abstrakt

Bakalářská práce „Vývoj tisku v Itálii v letech 1943-1950“ je analýzou historických podmínek vydávání médií v Itálii v období po porážce fašismu. Je pokusem zrekonstruovat hlavní události, které se odehrály v oblasti tištěných médií, především denního tisku, v období po porážce fašismu a po konci druhé světové války. Mapuje vztahy médií s politickou a ekonomickou mocí. Pojednává o systému tisku a o tom, kdo a za jakých podmínek mohl v daném období vykonávat žurnalistickou práci. Přibližuje způsob, jakým byli novináři organizováni. Práce je uvozena stručným historickým přehledem společenské situace v období nástupu, vzestupu a pádu totalitního režimu. Po vítězství nad fašismem a nacismem byla Itálie postavena před těžký úkol - vypořádat se s minulostí a stanovit nová pravidla. Pokus o očistu společnosti a médií (tzv. očista novinářského stavu) byl dlouhým a komplikovaným procesem. Práce zjišťuje, jakými tématy se novináři zabývali a jaká byla východiska takových diskusí. Poválečné období, uzavřené volebním úspěchem Křesťanské Demokracie, nastartovalo novou etapu politického vývoje a zlepšování hospodářské situace. S tím došlo k dalším změnám ve struktuře tisku.

Abstract

The bachelor thesis titled “Development of Printed Media in Italy in the Years 1943–1950” is an analysis of the historical conditions of media publishing in Italy after the defeat of fascism. It is an attempt to reconstruct the main events that took place in printed media, particularly newspaper, in the period after the fall of fascism and the end of the Second World War. The thesis maps the relationship between the media and political and economic power. It discusses the system of printed media and who and

under what conditions could work as a journalist at that time. There is also a description of the methods used for the organisation of journalists. The thesis starts with a brief historical overview of the social situation in the era of the beginning, rise and fall of the totalitarian regime. After the defeat of fascism and Nazism, Italy was facing the difficult task of dealing with its own past and establishing new rules. The attempt to cleanse the society and media (known as the “purification of journalism”) was a long and complicated process. The thesis aims to determine what topics were the journalists focusing on and what was the basis of their discussions. The post-war period, ending with the success of Christian Democrats in the election, was the beginning of a new stage of political development and improvement of the economic situation. This caused further changes in the structure of the press.

Klíčová slova

Itálie, fašismus, novináři, politické strany, tisk, očista novinářského stavu, deníky, časopisy, svoboda tisku

Keywords

Italy, fascism, journalists, political parties, printed media, purification of journalism, newspaper, magazines, freedom of the press

Rozsah práce: 69 796 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 28.7.2013

Monika Kučerová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc. za poskytnutí cenných rad a za trpělivost, a Italskému kulturnímu institutu v Praze a pracovníkům jeho knihovny za zapůjčení literatury a vstřícný přístup.

Současně bych ráda poděkovala svému nejbližšímu okolí, bez jehož tolerantního, chápavého a vstřícného přístupu by nebylo možné následující text vůbec dokončit.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT:

Příjmení a jméno diplomanta:
KUČEROVÁ Monika

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomanta:
2007

E-mail diplomanta:
mon.kucerova@email.cz

Studijní program/studijní obor:
Mediální a komunikační studia/Mediální studia

Předpokládaný název práce v češtině:
Vývoj tisku v Itálii (1943-1956)

Předpokládaný název práce v angličtině:
The Evolution of Press in Italy (1943-1956)

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012):
(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012)
LS 2009/2010

Jedná se o téma (zakřížkujte platnou odpověď):

navrhované studentem

z nabídky IKSŽ **Příjmení a jméno pedagoga, který téma vypsál:**

Pedagog, s nímž byly teze konzultovány (příjmení, jméno, pracoviště – vzor: Bednářová, Petra, KŽ IKSŽ UK FSV):

Doc. PhDr. Köpplová, Barbara CSc., KMS IKSŽ UK FSV

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Tématem mé práce je zachycení hlavních událostí v oblasti italského tisku od a návratu svobody po porážce fašismu, až do roku 1956. Zaměřím se na vykreslení vztahů novinářského odvětví s moci politickou a ekonomickou. Cílem mé bakalářské práce bude popsat vývoj tisku v Itálii po porážce fašismu a následném konci druhé světové války, nové začátky budování médií a v této souvislosti postihnout, jak se novináři vypořádali s fašistickou minulostí země.

Zdůvodnění výběru tématu práce, včetně stručného popisu řešení nejvýznamnějších otázek vztahujících se k tématu v odborné literatuře oboru (rozsah max. 1000 znaků):

Téma práce jsem vybrala s hlavně z důvodu mého dlouhodobého zájmu o dění v Itálii, italskou současnost i historii. V souvislosti s přemětem studia, se zajímám o vývoj na italské mediální scéně. Hlavní otázkou, kterou se budu ve své bakalářské práci zabývat je, jak se italští novináři vyrovnávali s fašistickou minulostí země, jak vypadala poválečná mediální scéna, jak probíhala tzv. očista novinářského stavu.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. Úvod

2. Fašismus, porážka fašismu a konec druhé světové války

2.1. Systém tisku

2.2. Novináři a jejich práce a organizace

3. Budování nového systému

3.1. Novináři a jejich vypořádávání se s fašistickou minulostí

3.2. Budování nového systému, přechodné období

3.4. Agentury, rozhlas, televize

4. Situace tisku v konzolidované zemi

5. Shrnutí a závěr

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován) **a postup (technika) při jeho zpracování:**

Analyzované období: 1943 - 1948 (s přesahem do období počátků fašismu po konec 50. let 20. století)

Technika zpracování: Analýza historických podmínek vydávání médií v Itálii v letech 1943 - 1948

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

CASTRONOVO, Valerio; TRANFAGLIA Nicola. *La stampa italiana dal fascismo alla repubblica*. Roma-Bari: Gius.Laterza & Figli,1976.

(„Italský tisk od fašismu po Republiku“): Přehled periodického tisku příslušného období, rozbor charakterizujících prvků, politický vliv na obsahy, vlastnické vztahy

CASTRONOVO, Valerio; TRANFAGLIA Nicola. *La stampa italiana dalla Resistenza agli anni Sessanta*. Roma-Bari: Gius.Laterza & Figli,1980.

(„Italský tisk od období "hnutí odporu" po šedesátá léta“): Přehled periodického tisku příslušného období, rozbor charakterizujících prvků, politický vliv na obsahy, vlastnické vztahy.

FERRARA, Marcella; FERRARA Maurizio. *Cronache di vita Italiana*. Firenze: Editori riuniti,1960. 505 s.

(„Kronika italského života“): „Novinářská“ kronika intenzivního a rozhodující období historie a politického života Itálie.

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2003, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7367-287-4

Kniha je uvedením do studia médií z hlediska sociálně-vědní disciplíny nazvané mediální studia. Zabývá se mediální komunikací jako obecným pojmem a bere v úvahu historii i současnost mediální scény i mediálních studií u nás.

MURIALDI, Paolo. *La stampa italiana del dopoguerra*. vol 1. Roma-Bari: Gius.Laterza & Figli,1978. 360 s. CL 20-1471-8

(„Italský poválečný tisk“ 1. díl): Tato kniha je pokusem o rekonstrukci hlavních událostí v oblasti italských tištěných médií od konce války do roku 1960. Zaměřuje se také na vztah mezi tištěnými médii a mocí politickou a ekonomickou.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny,1997. 495 s. ISBN 80-7106-152-2.

Práce významného italského historika, který popisuje staletí plná práce významného italského historika, kterému se podařilo poutavým a čtivým způsobem zaznamenat staletí plné nepředvídatelných událostí a dramatických obrátů, v jejichž průběhu se utvářela Itálie.

REIFOVÁ, Irena a kol. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. 327 s.

ISBN 80-7178-926-7.

Slovník se soustřeďuje na základní pojmy vyskytující se v komunikačních teoriích, zabývajících se vztahem médií a společnosti. Jednotlivá hesla mapují vědy, které souvisejí s mediální komunikací.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Datum / Podpis studenta

28.9.2009

.....

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT **VYTIŠTĚNÉ** (včetně části, kterou vyplňuje institut!), **PODEPSANÉ** A VE **DVOU** VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI **VYZVEDNOUT** V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A **NECHAT VEVÁZAT** DO DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TUTO ČÁST VYPLŇUJE INSTITUT:			
Vyjádření IKSŽ: Vedení IKSŽ teze projednalo na svém zasedání dne ..... s tímto výsledkem:		Schváleno ☐	
		Neschváleno ☐	
Důvody případného neschválení práce		Téma je již zpracované ☐	
		Špatně formulované téma a cíl ☐	
		Špatně zvolená metoda práce ☐	
		Nedostatečná rešerše literatury ☐	
		Nevhodně zvolené prameny ☐	
		Nedostačující úroveň tezí ☐	
		Jiné	
		.....	
		.....	
Navržený vedoucí práce	Souhlas vedoucího práce navrženého vedením institutu	Příjmení a jméno	Datum /Podpis .....
Návrhy na konzultanty (v případě, že takové návrhy z jednání vedení IKSŽ vyplynou)		Příjmení a jméno	Příjmení a jméno .....
Schválené teze převzal/a student/ka		Příjmení a jméno	Datum /Podpis .....
Návrhy na oponenta: Vedení IKSŽ na svém zasedání dne ..... navrhlo, aby předloženou práci oponoval/a:		Příjmení a jméno	

Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Projekt bakalářské práce

Obsah

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

PROHLÁŠENÍ

<u>OBSAH .....</u>	<u>1</u>
<u>ÚVOD .....</u>	<u>2</u>
<u>1. HISTORICKÁ SITUACE - VZESTUP A PÁD FAŠISMU.....</u>	<u>4</u>
<u>2. TISK V OBDOBÍ BEZPROSTŘEDNĚ PO PORÁŽCE FAŠISMU.....</u>	<u>10</u>
2.1 SICÍLIE.....	12
2.2 ŘÍM	14
2.3 ITALSKÁ SOCIÁLNÍ REPUBLIKA.....	17
<u>3. ILEGÁLNÍ TISK V OBDOBÍ NACISTICKÉ OKUPACE .....</u>	<u>19</u>
<u>4. NOVINÁŘSKÁ ORGANIZACE.....</u>	<u>21</u>
<u>5. OČISTA NOVINÁŘSKÉHO STAVU.....</u>	<u>22</u>
<u>6. INSTITUCIONÁLNÍ ZMĚNY.....</u>	<u>24</u>
6.1 REFERENDUM.....	24
6.2 ÚSTAVA, A TISKOVÝ ZÁKON.....	25
<u>ZÁVĚR.....</u>	<u>27</u>
<u>SUMMARY.....</u>	<u>27</u>
<u>POUŽITÁ LITERATURA.....</u>	<u>29</u>

Úvod

Na konci druhé světové války je Itálie vyčerpanou zemí, sužovanou lidskými a politickými konflikty. Jakou roli hrál v této situaci tisk? A jaký byl vývoj tisku po válce? Média, jako prostředky masové komunikace¹, patří k hlavním nástrojům moci každého státního zřízení. Po zásadních změnách politického rázu se objevují snahy nastupujících vlád vymezit se vůči minulosti a vytvořit nový legislativní rámec.

Pro svou bakalářskou diplomovou práci jsem si vybrala zkoumání situace v oblasti tištěných médií, v nepřehledném období po porážce fašismu a následně po konci druhé světové války.

Hypotézou k ověření bude předpoklad, že italský tisk, který byl v průběhu fašistického režimu rigidně řízeným médiem, podléhajícím přímé kontrole, a který měl za všech okolností sloužit režimu, prošel po jeho pádu důkladnými změnami. Pokusím se zjistit, zda platí, že proces očisty novinářského stavu proběhl, a pokud ano, v jakém rozsahu, s jakými dopady, a do jaké míry ovlivnil podobu tisku období následujícího.

Ve své bakalářské práci nejprve připomenu historickou situaci, ve které se italská společnost nacházela v roce 1943 po odvolání Mussoliniho a po pádu jeho režimu, a nastíním, které politické a společenské procesy této situaci předcházely. Ve druhé části se budu věnovat období let 1943 až 1946, kdy byl Apeninský poloostrov postupně osvobozován od fašistické a nacistické diktatury a kdy začala etapa změn v oblasti médií. Důležitým mezníkem na konci tohoto období je referendum o tom, zda má Itálie zůstat monarchií, nebo se stát republikou. V další části práce se zaměřím na vznik nové ústavy a v poslední části se budu zabývat situací po roce 1948.

V průběhu práce jsem dospěla k rozhodnutí zkrátit zkoumané období z původního 1943-1956 na 1943-1950. Důvodem byla snaha postihnout podrobněji období těsně po porážce fašismu a následně po porážce nacismu, a také se do větší hloubky věnovat období druhé poloviny 40. let 20. století. Zkrátit zkoumané období jsem považovala za vhodné i kvůli relativně malému množství dostupného materiálu, věnovanému první polovině 50. let. S tímto rozhodnutím se pojí i nutnost změnit název

---

1

práce, který je uveden v přijatých tezích, z původního Vývoj tisku v Itálii v letech 1943-1956 na: Vývoj tisku v Itálii v letech 1943-1950. V souvislosti s tím došlo i u struktury práce k částečnému odchýlení od tezí. Tato úprava dovolila věnovat se některým částem podrobněji a přispěla k větší přehlednosti výkladu.

Prostřednictvím metody analýzy historických podmínek vydávání médií v Itálii se pokusím vyložit situaci tisku jako významné ideologické instituce v rámci nového politického uspořádání a nové mediální politiky.

Toto téma jsem si vybrala pro svůj zájem o italskou historii i současnost.

Původní seznam literatury doznal určitých změn, neboť, jak jsem zjistila v průběhu práce na textu, některé z uvedených titulů se ukázaly jako nedostatečně přínosné pro zvolené téma, jiné tituly naopak přibyly. Největším přínosem při práci mi byly publikace *La stampa italiana del dopoguerra* a *Storia del giornalismo italiano*, novináře a spisovatele Paola Murialdiho, které mi pomohly zorientovat se v žurnalistickém i politickém prostředí daného období. Citace italské literatury a ostatních zdrojů uvádím v textu ve vlastním překladu do českého jazyka.

Při vyhledávání materiálů pro vypracování bakalářské práce jsem zjistila že k tématu neexistuje mnoho textů v českém jazyce. Tato práce může volně časově navázat na text Vladimíry Polišenské *Časopis La Voce a italský modernismus*². Zájemcům o problematiku italské mediální scény lze také doporučit text Elišky Pláničkové *Silvio Berlusconi: mediální magnát z Itálie*³, byť se od této práce částečně liší zaměřením. Podrobněji se zabývá obdobím 70. až 90. let 20. století.

---

2 POLIŠENSKÁ, Vladimíra. *Časopis La Voce a italský modernismus*. Diplomová práce. Praha : Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, 2009. Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Jiří Pelán

3 PLÁNIČKOVÁ, Eliška. *Silvio Berlusconi: mediální magnát z Itálie*. Diplomová práce. Praha : Filosofická fakulta, Univerzita Karlova, 2008. Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

1. Historická situace - vzestup a pád fašismu

Hluboké rozčarování z války, stále se zvětšující hospodářské problémy, vysoká nezaměstnanost a diplomatický neúspěch italské vlády při vyjednávání mírové smlouvy, to vše byly faktory, které v roce 1919 posilovaly vliv reakčních sil. „*Málokterý rok v moderních dějinách Itálie (...) přinesl tak hlubokou a všeobecnou krizi společnosti a státu a revoluční vření jako rok 1919.*“⁴

V listopadu 1919 vyhlásila vláda všeobecné volby do parlamentu. Z nich vyšla vítězně Italská socialistická strana (*Partito Socialista Italiano, PSI*), následována Italskou lidovou stranou (*Partito Popolare Italiano, PPI*). Socialistická strana ale nedokázala své pozoruhodné vítězství⁵ zúročit. Byla vnitřně rozštěpená na dva proudy: „*maximalistický, který byl revoluční a měl většinu, a reformistický, který byl nakloněn politice reformem a spolupráci s pokrokově smýšlejícími skupinami buržoazních stran*“⁶.

Nový premiér Francesco Saverio Nitti⁷ byl příliš nerozhodný a vzhledem k tomu, že se mu nedařilo vyvést zemi z krize, musel jeho kabinet odstoupit už po necelém roce, v červnu 1920. Ve funkci předsedy vlády ho vystřídal Giovanni Giolitti⁸, který se důrazně stavěl proti válce a proti koloniální zahraniční politice. Nepokoje provázející poválečné rozčarování se podařilo uklidnit, ale „*italská ekonomika začala po bouřlivém a překotném vývoji v letech války chřadnout a vstoupila do všeobecné a prudké krize.*“⁹ Její hlavní obětí se stalo odborové hnutí.

Krize v odborech a pocity zklamání mezi lidmi se stupňovaly a nahrávaly reakčním silám. V socialistickém táboře se začaly objevovat názorové neshody a třenice. V lednu 1921 došlo k odštěpení levého křídla Italské socialistické strany a

4 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 330.

5 V těchto všeobecných volbách, prvních v dějinách Itálie, které se uskutečnily na principu poměrného zastoupení, zvítězila socialistická strana s 1 756 344 hlasy a 156 poslanci, za ní následovala těsně před volbami ustavená Italská lidová strana s 1 121 658 hlasy a s více než stovkou poslanců. PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 331.

6 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 331-332.

7 Funkci zastával od 23. června 1919 do 15 června 1920.

8 Do funkce premiéra se vrátil po páté a tentokrát ji zastával od 15. června 1920 do 4. července 1921.

9 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 334.

ustavení Komunistické strany Itálie (*Partito Comunista Italiano, PCI*)¹⁰. Po odchodu komunistů následoval v říjnu 1922 i odchod reformistů, takže v době, kdy fašismus přebíral moc, byla Italská socialistická strana rozdělena na tři frakce¹¹. Pro nástup fašismu k moci bylo spouštěcí, že italské politické síly, které chtěly uhájit stávající režim, neměly k dispozici společnou a silnou politickou stranu. „*Krise odborů a socialistického hnutí, pocity zklamání a zmatek, které se tehdy masově šířily, dávaly reakci šanci na autoritativní a konečné řešení. Giolitti se svou tradiční politikou rovnováhy se náhle jevil jako státník překonané minulosti.*“¹² Oproti tomu Benito Mussolini¹³ ztělesňoval pro mnohé osobnost s odvážnými názory a v této situaci se jevil jako ten, kdo bude schopný dát zemi konečně rovnováhu a jistotu. Po svém odchodu ze socialistické strany vstoupil do armády¹⁴ a poté se vrátil do vedení časopisu *Il Popolo d'Italia*¹⁵. V roce 1919 se podílel na zakládání fašistických bojových svazků (*fasci di combattimento*), což bylo hnutí zformované z různorodých a dobrodružných elementů, i z řad socialistů, kteří nechtěli jít bolševickou cestou. Hnutí zůstávalo nejprve spíše omezeným jevem. „*Uspělo pouze v Terstu, v prostředí, které bylo z mnoha hledisek výjimečné: blízkost Rijeky, vojenská správa města a především stav trvalého napětí mezi slovanskými a italskými obyvateli, které se vystupňovalo poté, co Rakousko přestalo hrát roli prostředníka. To vše z města vytvářelo nanejvýš příznivý terén pro výrazně nacionalistické hnutí, jakým byl fašismus. S tichým požehnáním místních úřadů mohly první fašistické oddíly (squadre) pustošit střediska a podniky slovanských obyvatel,*

10 Komunistická strana Itálie (PCI) byla založena 21. ledna 1921 v Livornu, jako italská sekce III. Internacionály. Vznikla odštěpením levého křídla Italské socialistické strany, v jehož čele stáli [Amadeo Bordiga](#) a [Antonio Gramsci](#), na XVII. Kongresu socialistů. [online]. [cit. 2013-05-20] Dostupné z WWW: <http://it.wikipedia.org/wiki/Partito_Comunista_Italiano>.

11 Komunistická strana Itálie, maximalistický proud a reformistický proud.

12 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 334.

13 Benito Almirare Andrea Mussolini, nar. v roce 1883, původně učitel a spisovatel, politicky činný od roku 1900. Vydobyl si významné postavení v Italské socialistické straně, ale ze strany odešel, protože přestal souhlasit s jejím pacifistickým kurzem. V roce 1914 si založil vlastní noviny *Il Popolo d'Italia* (Italský lid), ve kterých propagoval militantní ideologie a intervenci Itálie.

14 Mussolini zůstal v armádě jen tak dlouho, „*aby se později mohl chlubit, že byl účastníkem války, v níž dokonce utrpěl zranění. Přitom je prokázáno, že v první linii nikdy nebyl a ke zranění přišel náhodou při vojenském cvičení*“ .PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 334.

15 *Popolo d'Italia* - vlastní list Mussoliniho vznikl 15. listopadu 1914 a propagoval militarismus a intervenci Itálie. Brzy se stal nejčtenějším titulem Itálie. Od roku 1922 Orgánem Národní fašistické strany. Vydávání deníku bylo zastaveno 26. června 1943 z vůle Mussoliniho následně neobnoveno. Od té doby k publikování svých článků využíval deník *Corriere della Sera* (v období tzv. Republiky Saló).

přepadat komory práce a obléhat lidové čtvrti v očekávání, že jednou uplatní tyto metody po celé zemi.¹⁶

Příchod hospodářské krize vytvořil v zemi pro rozvoj fašistického hnutí nanejvýš příznivou situaci. Neschopnost dělnického hnutí vzdorovat, chudoba venkova, vzrůstající sklony vůdčích a privilegovaných vrstev k autoritářství, rozptýlenost, ale i zneužitelnost širokých mas nezaměstnaných, stávky v továrnách, to všechno usnadňovalo první kroky fašismu¹⁷ a jeho upevňování. V neposlední řadě to byly i Mussoliniho nepochybné schopnosti a politický čich, které dílo dokonaly.¹⁸

Fašistické hnutí využilo společenského chaosu, aby se za prakticky nečinného přihlížení vládnoucí garnitury dostalo k moci. Fašistické „trestné výpravy“ probíhaly za tichého souhlasu, mnohdy přímo za aktivní účasti armády. „*Mnozí prefekti a generálové před fašistickým násilím a útočností zavírali oči a naopak tvrdě zasahovali proti projevům odporu antifašistických sil. Jako ochránce fašistických milicí zvláště proslul ministr války v Giolittiho kabinetu, někdejší socialista Ivanoe Bonomi*¹⁹, který se v červenci 1921 stal předsedou vlády.“²⁰

Nástup Fašistické národní strany (*Partito Nazionale Fascista, PNF*) k moci vyvrcholil v říjnu 1922. Mussolini ustoupil od svého antiklerikalismu a zároveň nový papež Pius XI., zvolený v únoru 1922, odmítl podporovat Italskou lidovou stranu, což

16 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 335.

17 Raymond Aron, jeden z nejvýznamnějších sociologů a filosofů Francie definuje italský fašismus a Mussoliniho taktu: „Ponechme stranou politicky motivované a ne zcela jednoznačné užívání výrazu *fašismus*. Komunisté nazývají fašismem každý více či méně autoritářský režim nepřátelský marxismu, dělnickým stranám a především straně komunistické; někdy hovoří o „plíživém fašismu“, který proniká do liberálního režimu, pokud byla učiněna nějaká ne zcela zákonná opatření. Osobně bych fašismem nazýval hnutí nebo zřízení, která zavrhnou pluralitu stran, dovolují, aby jedna strana měla monopol na politickou činnost, a oslavují národ a stát. Italský fašismus této definici odpovídá, nikoli však frankismus. (...) Mussoliniho režim nebyl nikdy totalitní. Univerzity, intelektuálové nebyli přivedeni k poslušnosti, třebaže jejich svoboda vyjádření byla omezená. Mussolini převzal antisemitismus od hitlerovského Německa, ale v Itálii nezrušil ani monarchii, ani tradiční instituce. Měl blíže k latinskoamerickému *caudillovi* než k Hitlerovi a aktérem evropské tragédie se stal teprve svými výboji, nejprve do Etiopie a posléze „ocelovým paktem“ s Třetí říší. V interpretacích fašistických hnutí v Evropě, s nimiž se po druhé světové válce setkáváme téměř všude, jsou zmiňovány tytéž okolnosti: nepořádek v parlamentních demokraciích či jejich nemohoucnost, pocit zatpklosti nebo rozhořčení u těch společenských kategorií, které se nechtějí spojit s dělníky nebo klesnout do řad proletariátu, stesk po minulosti u značné části vládnoucích vrstev i ve třídě intelektuálů. Tyto jevy nabývají různých odstínů podle jednotlivých zemí a v každé zemi napomáhají různým režimům.“ ARON, Raymond. *Historie XX. století*. 1. vyd. Praha : Academia, 1999. ISBN 80-200-0778-4. s. 209-211.

18 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 335-336.

19 Funkci zastával od 4. července 1921 do 26. února 1922.

20 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 336.

byl další aspekt, který napomohl ke konečnému vítězství fašismu. V říjnu přijal Mussolini od krále pověření k sestavení nové vlády.²¹

„Podobně jako usnadnila hospodářská krize příchod fašismu k moci, tak konjunktura evropského a amerického hospodářství v letech 1922-1929 značně ulehčila proces jeho konsolidace.“²² Po získání premiérského křesla uplatnil Mussolini své výhrady proti státním společnostem a aplikoval zásady krajního liberalismu. Ekonomická opatření přinesla brzy své plody, průmyslová výroba rostla a tak vznikaly příznivé podmínky pro likvidaci přežilých struktur a vytvoření autoritářského režimu.²³ Mussolini prosadil nový volební zákon, zavádějící systém většinového zastoupení, na základě kterého proběhly v dubnu 1924 volby, a s jehož pomocí, po zmanipulované kampani, vedené ve znamení zastrašování politických odpůrců, fašisté získali parlamentní většinu. Vítězství ve volbách však nečinilo přítrž politice zastrašování a teroru.²⁴

Následující období bylo ve znamení fašizace státu a italští socialisté nebyli schopni postavit se nastupující fašistické diktatuře na odpor. Byl prosazen monopol fašistických odborů, byla rozpuštěna Všeobecná konfederace práce, byl vydán spolčovací zákon, omezující činnost politických stran a byla potlačena svoboda tisku. Fašistická exekutiva potřebovala získat veřejné mínění na svou stranu a systematicky se snažila dostat pod kontrolu mediální produkci. „*Italský stát nabýval stále výrazněji rysy totalitního státu. (...) Proti odpůrcům nastoupily úklady politické policie režimu zvané Ovrá, a nesmlouvavost Mimořádného soudu (Tribunale speciale), zavedeného roku 1925 po Zanibonihovi atentátu na Mussoliniho.*“²⁵

21 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 337-338.

22 Tamtéž, s. 339.

23 Tamtéž, s. 339.

24 „30. května 1924 vystoupil v parlamentu socialistický poslanec Giacomo Matteotti. V emotivním a statečném projevu poukázal na nezákonné a násilnické klima, v němž volby proběhly. Za několik dnů, 10. června, byl odvážný poslanec unesen a 16. srpna byla jeho mrtvola nalezena v křoví na venkově poblíž Říma. Na nějakou dobu zavládl pocit, že vláda, o jejíž spoluvinně na zločinu téměř nikdo nepochyboval, se ocitne v izolaci. (...) Parlamentní opozice vedená Giovannim Amendolou sice opustila sál na Montecitoriu (tzv. aventinský rozkol), nedokázala však vyzvat zemi k odporu a nabídnout jí reálnou alternativu (i tentokrát tu sehrál svou roli strach z revoluce). Mussoliniho sebevědomí posílila i podpora krále a neutralita Vatikánu. Dne 3. ledna předstoupil před parlament, aby na sebe vzal plnou odpovědnost za zavraždění Matteottiho. Zároveň sněmovnu provokativně vyzval, aby využila svého práva a obvinila ho ze zločinu. Parlament hozenou rukavicí nepřijal, čímž nad sebou prakticky podepsal rozsudek smrti. Liberální stát přestal s konečnou platností existovat.“ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 340.

25 Tamtéž, s. 340.

Periodický tisk, vycházející do té doby v nízkém nákladu, měl jako mocný sdělovací prostředek rozhodující úlohu při vytváření a ovlivňování veřejného mínění. V roce 1927 vznikla státní společnost radiokomunikací, která působila pod zvláštní kontrolou fašistické vlády. Rozhlas, jako nejrychlejší zdroj informací, pak denně informoval Italy o úspěších jejich fašistické vlasti a jejich vůdce. Sám Mussolini si ale na mikrofon příliš nepotrpěl a dával přednost přímé komunikaci se zástupy lidí. Oblíbil si promluvy z balkonu Benátského paláce na Benátském náměstí v Římě. Z tohoto místa hlásal své myšlenky a odtud také vyhlásil vstup Itálie do druhé světové války²⁶. Zahraniční politika fašistické Itálie zůstávala (prozatím) věrna tradiční linii přátelství s Anglií.²⁷

Mussolini si byl dobře vědom toho, že uznání ze strany Vatikánu by posílilo prestiž režimu v katolické zemi, jakou byla Itálie. Po dlouhých jednáních s papežem, kterým mimo jiné „*neprospělo rozhodnutí fašistů zabezpečit si ustavením Národního sdružení (polovojenská, povinná organizace mládeže ve věku od 8-14 let) monopol v mládežnických organizacích*“²⁸, a po podstatných ústupcích Mussoliniho v jiných otázkách, došlo konečně 11. února 1929 k podepsání Lateránských dohod. To byl jeden z posledních milníků na cestě k úspěchu. Podpisem těchto dohod italský stát uznával papežskou suverenitu nad územím Vatikánu. Výměnou za církevní ústupky papež konečně oficiálně uznal italský stát.²⁹ „Usmíření“ s Vatikánem patřilo k těm činům Mussoliniho vlády, které „*nejvíce přispěly ke konsolidaci režimu a které měly dalekosáhlé následky pro dějiny moderní Itálie. Platnost Lateránských dohod je dodnes výslovně uznána ústavou Italské republiky*“³⁰.

Po březnových volbách v roce 1929, které se uskutečnily na základě jednotné kandidátky, a po zlepšení hospodářské situace, posílil fašistický režim dále své pozice. K dalšímu zvýšení důvěry v režim pomohla Mussolinimu vítězná intervence proti Etiopii. „*Za překonání krize 30. let se zaplatilo upevněním autoritativního a totalitního*

26 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 341.

27 „... a právě od Anglie se ducemu dostalo mimořádně lichotivého uznání: 20. června 1927 prohlásil ministr financí konzervativní vlády Winston Churchill, že kdyby byl Italem, bez váhání by se stal hned od počátku fašistou“ PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 342.

28 Tamtéž, s. 342.

29 ROBERTS, J.M. *Dvacáté století. Dějiny světa od roku 1901 do současnosti*. 1. vyd. Praha : Beta-Dobrovský, 2004. ISBN 80-7291-105-8. s. 239.

30 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 342.

charakteru režimu. *Etiopská válka způsobila vážné zhoršení vztahů s Anglií a Francií, Itálii diplomaticky izolovala a vhněla do náruče nacistického Německa*“.³¹ Sblížení s Německem bylo zpečetěno roku 1936 společnou pomocí Frankově režimu ve španělské občanské válce a o čtyři roky později, 10. června, pak společným vstupem s Německem do druhé světové války. Nacistické Německo a fašistická Itálie uzavřely "ocelový pakt", který počítal s účastí Itálie ve válce po boku třetí říše.

Vstupem do války začala popularita fašistického režimu rychle klesat. Přestože Itálie vstoupila do války jako spojenc Německa, sledovala v ní své vlastní koloniální zájmy (bojovala tzv. *paralelní válku*). Svým rozhodnutím vstoupit do války šel Mussolini proti velké části Italů, dokonce proti části fašistů. Fatální nepřipravenost italské armády na válku se brzy projevila. Stále rostoucí závislost Itálie na Německu znamenala postupné opouštění ideje paralelní války a faktické podřízení se německému velení. Tento vojenský neúspěch a rozčarování z fašistického režimu nahrával antifašistům. V Turíně vznikl v roce 1942 Antifašistický výbor (*Comitato antifascista*), sdružující socialisty, komunisty, liberály. Byly zde zastoupeny i dvě nové strany - Strana činu (*Partito d'Azione, PDA*) a Křesťanská demokracie (*Democrazia Cristiana, DC*).³²

Stávky na severu země, situace na frontě a vylodění spojenců na Sicílii vedlo většinu fašistických pohlavárů k názoru, že je nutné válku ukončit a tento postoj byl přednesen a stvrzen na zasedání Velké fašistické rady. Bylo rozhodnuto o odvolání Mussoliniho a král Viktor Emanuel III. Savojský jmenoval premiérem maršála Badoglio. Badoglioova vláda svým nerozhodným přístupem, kdy se stále snažila přesvědčit spojence, aby ustoupili od požadavku italské bezpodmínečné kapitulace, postupně ztrácela důvěru jak spojenců, tak i italských občanů. 10. července 1943 se spojenecká vojska vylodila na sicilských březích. Začala tak invaze, která předznamenala konec Mussoliniho totalitního režimu. Nakonec vláda 3. září 1943 kapitulaci přijala. Apeninský poloostrov se ocitla ve zvláštním, rozpolceném postavení. Na severu byli Němci a fašistická vláda s Mussoliniho Italskou sociální republikou (*Repubblica sociale italiana*), na jihu působila Badoglioova vláda a spojenecké jednotky, které 1. října 1943 dosáhly Neapole a zaujaly postavení na frontové linii.³³

31 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 347.

32 Tamtéž, s. 342.

33 Tamtéž, s. 359.

2. Tisk v období bezprostředně po porážce fašismu

Po dvaceti letech diktátorského režimu a po válce, která ničila italské obyvatelstvo na duši i na těle, nastává návrat ke svobodě. Návrat je to postupný, protože závisí na postupu vojenských operací od Sicílie až po Alpy. Ruku v ruce s tím byl spuštěn proces rekonstrukce mediálního systému v zemi.

Oznámení o rozhodnutí Velké fašistické rady (*Gran Consiglio di Fascismo*) sesadit Mussoliniho a královské oznámení o pověření maršála Badoglia sestavením nové vlády, založené na demokratické bázi, odvysílal rozhlas několik málo minut po desáté hodině večerní, 25. července 1943. Pro všechny novináře tím vypukla velmi dramatická noc. Mezi těmi novináři, kteří patřili mezi nejoddanější služebníky duceho, nastala panika a zděšení. Prezident Agentury Stefani³⁴ Manlio Morgagni, spáchal dokonce sebevraždu. V sídle redakce *Il Popolo d'Italia*³⁵ se právě připravovalo nové vydání listu. To se stalo také vydáním posledním. Vniknutí skupiny demonstrantů do budovy redakce přivedlo milánského prefekta k rozhodnutí zastavit jeho distribuci.³⁶

Druhý den ráno, 26. července, otiskly nejdůležitější italské deníky spíše kratší komentáře, a většina z nich měla titulky „Viva l'Italia!“. Deník *Corriere della Sera*³⁷ otiskl památnou větu: „*Bude těžké dělat noviny sami, když jsme si je dvacet let nechali diktovat od ministerstva.*“³⁸ V radostné atmosféře, plné očekávání a nadějí v lepší časy, jsou noviny rychle rozebrané. Přesto, jak říká ministerský předseda Badoglio, „*válka trvá*“.³⁹

První opatření Pietra Badoglia⁴⁰, týkající se tisku a rozhlasu, byla poměrně přísná. Všechny nástroje kontroly, vytvořené fašistickým režimem, byly zachovány, v některých případech byla dokonce posílena jejich represivní účinnost. To byl důsledek tvrdé politiky veřejného pořádku a také snaha o zachycení případné reakce fašistů. U některých listů došlo k zákazu vydávání. Celý tiskový sektor byl v rukou policie a

34 L'Agenzia Stefani, první tisková agentura Itálie, založená 26. ledna 1853 Guigliemem Stefanim.

35 Popolo d'Italia byl významný politický deník, založený v roce 1914 Benitem Mussolinim.

36 MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2006. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 172.

37 Corriere della Sera je deník se sídlem v Miláně, založený v březnu 1876.

38 Původní text v italštině: „*E difficile fare noi stessi un giornale quando, per vent'anni, ce lo siamo visti dettare da un ministero*“ in MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2000. s. 167.

39 MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2006. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 172.

40 Pietro Badoglio, ministerský předseda Italského království (se sídlem v Římě), ve funkci od 25. července 1943 do 8. června 1944.

vojska a 28. července 1943 byla ustavena preventivní cenzura. Tato opatření byla přijata za účelem odvrácení nebezpečí, že se listů, které se rázem ocitly bez svých fašistických šéfredaktorů, zmocní třetí osoby. Badoglio dával také najevo svou nechuť k titulům s otevřenou protifašistickou orientací. Jen ve dvou případech došlo k zákazu vycházení: *Il Popolo d'Italia* a *Regime fascista*. Ostatní fašistický tisk vychází dál jen s menšími úpravami názvu a loga v nejkřiklavějších případech.⁴¹

Kromě šéfredaktorů, kteří byli nuceni okamžitě opustit svá místa, bylo velmi málo novinářů, kteří byli sesazeni. Po stabilizaci situace uvnitř redakcí různých novin, došlo k určitému uvolnění, nicméně vůle krále a premiéra byla, aby témata jako režim nebo budoucí politické uspořádání země byla v tuto chvíli odsunuta do pozadí.

2.1. Sicílie

Spojenecká invaze na Sicílii⁴² začala v noci z 9. na 10. července 1943. Spojenci získali celou Sicílii a to se stalo odrazovým můstkem pro invazi do pevninské Itálie.

„Po prvních denících, které vyšly v Itálii osvobozené od fašistů a nacistů, v Caltanissettē (1. srpna 1943) a v Palermu (6. srpna), se pochopitelně jen zaprášilo.“⁴³ Jednalo se o tituly *La Sicilia* a *Sicilia liberata* a byly to, především ten první, „ne o mnoho víc než jakési improvizovaně tištěné archy“.⁴⁴

Řízení tisku měla ve svých rukou Spojenecká vojenská vláda (*Governo militare alleato*), která svou vůli prosazovala prostřednictvím zvláštního orgánu. „K zabezpečení organizace a kontroly nad tiskem a rozhlasem založili Anglo-Američané orgán *Psychological Warfare Branch (PWB)*⁴⁵, do kterého byli povoláni většinou angličtí a američtí novináři, přičemž byli upřednostňováni ti, kteří pracovali v Itálii už před válkou, anebo ti, kteří byli italského původu.“⁴⁶ Do pravomoci tohoto orgánu spadalo udílení licencí k vydávání periodik a jejich následná kontrola, dohled nad vysíláním rozhlasu, dále kinematografie, řízení toku informací odebíraných od velkých tiskových agentur (Reuters, Associated Press, United Press, International News Service). Právní

41 MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2006. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 173.

42 Operace dostala krycí název Husky

43 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 5.

44 Tamtéž, s. 5.

45 Orgán PWB byl aktivní v období ode dne vylovení Spojenců na Sicílii 10. července 1943, až do 31. prosince 1945, kdy skončila spojenecká správa na posledním italském území.

46 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 6.

základ činnosti PWB byl ukotven v dohodách mezi italskou vládou a Spojenci, k jejichž podpisu došlo 29. září 1943. Jedním z prvních kroků orgánu PWB byla kvóta na papír pro tisk. Bylo stanoveno, že všechny noviny budou dostávat stejně velký přiděl papíru. Licenci k vydávání deníků získalo jen šest politických stran⁴⁷ Výboru národního osvobození, ke kterým se připojil deník orgánu PWB.⁴⁸

Zatímco noviny v Caltanisettě vycházejí jen několik málo měsíců, *Sicilia liberata* vychází, pod přímým dohledem PWB, až do června 1944. Pod titulem je nápis „*Quotidiano di informazioni*”⁴⁹. Formát je, ve srovnání s tradičním formátem tehdejších italských novin, zhruba poloviční. „*Skládá se ze dvou stránek rozdělených do pěti sloupců, a prodejní cena je 60 centesimů.*”⁵⁰ První sloupec je v angličtině a pod titulkem *English News* se nachází shrnutí čerstvých zpráv z válečných front. V malém rámečku jsou uvedeny časy vysílání spojeneckých rádií: „*Broadcasts in English: 21-21,15 from New York. 22-22,15 from Algiers. 23-23,15 English Troop News and Sports Results. - Radio Palermo (United Nations).*”⁵¹

„*Největší plochu první stránky zabírá takzvaný "pelmel", přehled událostí, informací a komentářů týkajících se postupu vojenských operací na Sicílii (...) Jsou tady také informace z Říma, především zprávy o činnosti Badogliovy vlády.*”⁵² První číslo je vyprodáno během půl hodiny.

Návrat částečné svobody tisku a rozhlasu byl podmíněn stavem postupu spojeneckých vojsk napříč Sicílií a Apeninským poloostrovem a také problémy se zabezpečením materiálních prostředků, především nedostatkem papíru. Tyto problémy byly způsobené nedostatečně fungujícími distribučními kanály během války a těsně po jejím skončení. Obzvláště vážná situace byla na jihu. Dalším podmiňujícím faktorem byla nutnost dodržovat podmínky příměří, které byly změkčovány nebo rušeny postupně a jen velmi pomalu. Na začátku se jednalo o úplný dohled nad médii, s významným omezením politických témat. Také na zprávy z války se vztahovala cenzura vojenských velitelů. „*Jih musel čelit obtížím při vytváření svých vlastních periodik. Strany Výboru národního osvobození tlačily na Spojence a vládu, aby byla dodržována*

47 Křesťanská demokracie, Italská socialistická strana, Italská komunistická strana, Italská liberální strana, Italská republikánská strana a Strana akce.

48 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 25.

49 Překl. „Zpravodajský deník”.

50 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 6.

51 Tamtéž. s. 6-7.

52 Tamtéž. s. 7.

*první opatření stanovená Velitelstvím spojeneckých sil: pozastavení všech novin propojených s fašismem, zabavení jejich závodů v mezidobí, zatímco se bude čekat na proces očisty a než bude nastaven budoucí demokratický řád: povolení k vydávání deníků jen pro strany Výboru národního osvobození.*⁵³

Nejvýznamnější deníky Sicílie vycházejí v Bari a v Neapoli. V Bari je to *Gazzetta del Mezzogiorno*⁵⁴. Tento list vychází bez jediného dne přerušení, což je unikátní.

Největším deníkem Sicílie byl neapolský *Il Risorgimento*⁵⁵. Vyznačoval se otevřeností k antifašistickému hnutí a k nutnosti boje proti Němcům a proti fašismu Republiky Salò.

V prvních měsících po podepsání příměří mezi Itálií a Spojenci⁵⁶ vyvstala silná potřeba vybudovat a obnovit fungování politických institucí, jejichž činnost je zatím ochromována příkazy Spojenců. Tisk se tak stával nástrojem politického boje a politických manévřů. V Neapoli PWB nepovoluje obnovené vydávání starých deníků, které jsou spojeny s fašistickým režimem (*Il Mattino a Roma*⁵⁷).

Významnou roli v poskytování informací na území jižního království sehrává rozhlas (Bari, Neapol, Cagliari). Jedním z nejpopulárnějších rozhlasových programů v Bari (Radio Bari) je pořad *L'Italia Combatte (Itálie bojuje)*⁵⁸. Je to vysílání plné informací, zábavy a hudby. Po několika měsících tento program převzal i neapolský a následně římský rozhlas, v souvislosti s tím, jak postupovalo osvobozování jednotlivých území.

K určitému uvolnění dochází počátkem roku 1944, kdy Spojenci převádějí některé kompetence na vládu v Brindisi a následně „*Badoglioova vláda pověřuje prefekty královským dekretem, který je opravňuje k vystavování licencí k vydávání deníků a týdeníků. Není to sice ještě úplná svoboda tisku (...), ale politické strany a organizované*

53 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 22.

54 Deník *Gazzetta del Mezzogiorno* byl založen v listopadu 1887.

55 Deník *Gazzetta del Mezzogiorno* byl založen v listopadu 1887. Rekordní náklad těchto novin se pohyboval kolem téměř 300 000 kopií.

56 Příměří mezi Itálií a Spojenci bylo podepsáno a vyhlášeno v září 1943.

57 Tyto listy řídil a spoluvlastnil rejdaf Achille Lauro a byly též ve vlastnictví banky Banco di Napoli. MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2000. s. 186.

58 *L'Italia combatte* byl pořad, vysílaný v letech 1943-1945. Sledoval zblízka postup osvobozovacích bojů, zajišťoval informace ze zatím okupovaných území doma i v celé Evropě. Tento program byl také důležitým referenčním bodem pro partyzánské skupiny. S redakcí spolupracovali i angličtí vojáci - italským bojovníkům poskytovali cenné informace, taktéž velitelé ilegálních skupin a politici, například Palmiro Togliatti.

skupiny mohou vydávat svá periodika, byť se při tom musejí potýkat s tisíci organizačními těžkostmi.“⁵⁹ Po vzniku vlády národní jednoty, složené z představitelů protifašistických stran včetně komunistů, se objevují orgány politických stran s týdenní periodicitou. V Neapoli začínají vycházet deníky: sociálně demokratický *La Voce*, liberální *Il Giornale* a křesťanskodemokratický *Il Domani d'Italia*.

Důležitým tématem, které začíná dominovat v debatách, se stává otázka: *monarchie nebo republika?*

2.2. Řím

V červnu 1944 pronikly spojenecké jednotky do Říma a premiér Badoglio odevzdal moc vládě premiéra Bonomiho. Nová vláda se prohlásila za představitele Výboru národního osvobození.

„Řím vyšel z války a z útrap nacistické okupace s těžkými ztrátami. Chybělo všechno a to, co nechybělo, toho bylo málo a stálo to neskutečné peníze. Ale od chvíle, kdy 4. června do města vstoupily tanky generála Marka Clarka, se na obyvatele města snesla záplava novinových titulů.“⁶⁰

Všechny strany, které vyšly z ilegality, vydávají vlastní deníky (2 stránky, velký formát). Jsou to *l'Avanti!*, *l'Unità*, *Il popolo*, *L'Italia libera*, *il Risorgimento liberale*, *Ricostruzione*, *La voce repubblicana*. Novým titulem je *Il tempo* a vycházejí také tři „staré“ deníky: *Il Messaggero*⁶¹, *Il Giornale d'Italia*⁶² a *Il Popolo di Roma*⁶³.

„Všechny deníky vycházejí na dvou stranách a stojí 50 centesimů, od 22. června jednu liru. Papír je nekvalitní, stejně jako tisk. Mnohé listy jsou tištěny na starých tiskařských strojích, elektrická energie je na přiděl, a i distribuce je improvizovaná. V redakcích stranických novin jsou téměř výhradně vojáci bez znalosti řemesla, ale o to nadšenější a politicky zapálení; v dalších titulech se, vedle antifašistických novinářů,

59 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 22.

60 Tamtéž. s. 22.

61 Deník *Il Messaggero* byl založen v roce 1878. V roce 1940 byl jeho denní náklad 240 000 výtisků. Po osvobození Spojenci bylo vydávání listu zastaveno z důvodu „minulých aktivit“ po boku fašistů a nacistů. K obnovení vydávání došlo až v dubnu 1946, s novým titulem - *Il Messaggero di Roma*.

62 Deník *Il Giornale d'Italia* byl založen v roce 1901. Po rok trvajícím přerušení vydávání došlo k jeho obnovení pod názvem *Il Nuovo Giornale d'Italia*.

63 Deník *Il Popolo di Roma* byl založen v roce 1925.

*nacházejí i profesionálové, více či méně zkompromitovaní s fašistickým režimem. Začíná převlékání kabátů a boj o záchranu.*⁶⁴

Zástupci PWB dorazili do Říma z Neapole, obsadili kanceláře fašistického Ministerstva lidové kultury⁶⁵ a během dne připravili vydávání deníku s názvem *Corriere di Roma*. Spojencům příliš nevyhovoval stav, kdy vedle jejich vlastního deníku vycházel převážně jen tisk antifašistických stran, kde dominuje levice. Důvody byly politické a původ měly v obavách ze stoupajícího vlivu levicových sil, především na severu poloostrova.

Pozastavení fašistických zákonů o tisku ale zatím nezajistilo návrat ke svobodě slova, která byla přísně podmíněna povolením od Spojenců. Na Spojencích závisela i distribuce vzácného papíru a inkoustu a také možnost využití tiskařských strojů. PWB nechala zjistit kapacitu papíru, s jehož nedostatkem se neustále všichni potýkali, a opakovaně apelovala na umírněnost v jeho spotřebě. V té době též vzkvétá černý trh s papírem.⁶⁶ Počet novinových titulů rychle stoupá. Vycházejí deníky *Il mondo*, *Il quotidiano*, orgán Katolické akce, který se připojuje k deníku *Popolo* na podporu lídra Křesťanskodemokratické strany (*Democrazia Cristiana*, DC) Alcida de Gasperiho⁶⁷ a nový sportovní deník *Il corriere dello sport*.

*„Avšak ne vždy nové tituly splňují podmínky stanovené Výborem národního osvobození.“*⁶⁸ V Římě se objevuje první otevřeně pravicový a monarchistický deník, *„otevřeně nepřátelský vůči moci Výboru národního osvobození“*⁶⁹. Jmenuje se *L'Italia nuova* a je orgánem Strany italské demokracie (*Partito democratico italiano*, PDI).⁷⁰

64 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 23.

65 Ministerstvo lidové kultury (Ministero della Cultura Popolare „Min.Cul.Pop“) bylo ve fašistické Itálii nástrojem pro manipulaci s kulturou. Prostřednictvím přímé kontroly tisku, a tudíž jakékoli formy zpravodajství, se snažilo šířit fašistické poselství. Potlačovalo veškeré aktivity proti režimu a vylepšovalo tak pohled na italský stát, který tak vypadal plný ctností a téměř bez nedostatků. BARBATO, Tony. MINCULPOP: informazione e cultura al servizio del fascismo. *Blog - Salottoculturalestabia.blogspot* [online]. [cit. 2013-01-01]. Dostupné z WWW: <<http://salottoculturalestabia.blogspot.cz/2010/01/minculpop-informazione-e-cultura-al.html>>.

66 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 25-26

67 Alcide de Gasperi, jedna z klíčových politických osobností Itálie 20. století, premiér Itálie (1945-1953), ministr zahraničních věcí (1944-1946 a 1951-1953) a ministr vnitra (1946-1947). Zakladatel Křesťanskodemokratické strany a její předseda (1944-1946).

68 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 30.

69 Tamtéž, s. 30.

70 Strana italské demokracie byla konzervativní, promonarchistická strana (1944-1947).

Mezi nejzajímavější stranické deníky patří *l'Avanti*⁷¹, *l'Unità*⁷² a *Il Risorgimento liberale*⁷³.

Vedle deníků se začínají objevovat také týdeníky. Zatím se ještě nejedná o společenské časopisy, ty začnou brzy vycházet v Miláně, ale jsou to noviny se čtyřmi, šesti někdy osmi stránkami, tištěné na rotačce. K nejznámějším titulům patří: *Domenica, Cosmopolita, Cantachiaro, Reporter, L'uomo qualunque*.⁷⁴

Z této skupiny oblíbených týdeníků vyčnívá *L'Uomo qualunque*⁷⁵, protože jeho úspěch je natolik výrazný, že „vyvolá vznik politického hnutí, které bude ovlivňovat politické události období následujícího po konci války“⁷⁶. Redaktorem je Napoletánek Guglielmo Giannini, který se v mládí věnoval mnoha řemeslům a udělal si jméno jako autor policejních komedií. Extrovertní, temperamentní rebel, který se odmítl zapsat do fašistické strany a následně byl vyloučen z Komory novinářů. Až v roce 1941 vstoupil do Národní fašistické strany. V roce 1944 hledal zaměstnání v redakcích různých novin a všude byl odmítnut. Požádal tedy orgán PWB o povolení vydávat noviny vlastní.⁷⁷ „Titulní strana týdeníku je nápadná, hrubá, uvnitř velkého písmene „U“ je starý tiskařský stroj, který drtí vyděšeného a hubeného zaměstnance.“⁷⁸ Autorem textu prakticky celého vydání je Giannini. Včetně autoreklamy: „Já jsem ten, kdo už nikomu a nic nevěří.“ Jedna z rubrik se jmenuje *Vosy* a je plná osobních útoků a peprných urážek, zejména politiků. „Úspěch týdeníku je oslnivý a překvapí i zakladatele listu. 25.000 výtisků zmizí během dopoledne, dalších 25.000 kusů dotisku odpoledne a následující den dalších 30.000 výtisků: asi 80.000 výtisků vyprodaných během dvou dnů; úspěch, který roste i v dalších týdnech.“⁷⁹

Pojem *qualunquismus*, podle názvu titulu Guglielma Gianniniho, se začíná používat jako pojmenování momentálního rozpoložení mnohých Italů. „...nechť uvědomit si, co se stalo, a pohlédnout do tváře italské současnosti se všemi jejími

71 *Avanti*, deník, tiskový orgán Italské socialistické strany se sídlem v Římě, historicky první číslo vyšlo v roce 1896, v letech 1926-1943 vycházel ilegálně.

72 *l'Unità*, deník, založený v roce 1924 Antoniem Gramsci (*politik, publicista a marxistický filosof, výrazná osobnost italské komunistické strany 20. let, dlouhodobě vězněm fašistickým režimem*), v letech 1924-1991 tiskovým orgánem Italské komunistické strany, v letech 1927-1944 vycházel ilegálně. (V současnosti je *l'Unità* tiskovým orgánem Demokratické strany, PD).

73 *Il Risorgimento liberale*, deník, tiskový orgán Liberální strany, vychází v období 1943-1948.

74 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 43.

75 Český překlad: Obyčejný člověk.

76 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 44.

77 Tamtéž, str. 44.

78 Tamtéž, str. 44.

79 Tamtéž, str. 45.

dávnými nectnostmi, nevyváženostmi a nespravedlnostmi byl ve skutečnosti alibismus, jímž Italové maskovali strach z obrody a odpor ke změnám.“⁸⁰ Později se „qualunquistický“ pravicový populismus stane dokonce politickým hnutím Obyčejného člověka, kdy je založena strana Fronta obyčejného člověka (*Fronte dell'Uomo Qualunque*). Tato strana následně poslouží mnohým fašistům a neofašistům jako útočiště.

2.3. Italská sociální republika

Po kapitulaci italské armády před západními spojenci, uzavření příměří a po útěku krále a premiéra maršála Badoglia do Brindisi zůstaly vojenský a administrativní aparát, spolu s tiskem a rozhlasem, v totálním zmatku. Některé tituly přestaly na několik dní vycházet a část redaktorů ilegálního tisku se vzdálila ze strachu z fašistických represálií. Severní Itálie byla nejistou budoucností tisku ohrožena více než zbytek Itálie, protože boje zde byly delší a urputnější, navíc na severu měly sídlo největší deníky a velké vydavatelské domy.

V průběhu prvních týdnů německé okupace řídili tisk Němci. Informačním kanálem byly nacistické agentury a zprávy o novém fašistickém režimu byly vysílány z bavorského Mnichova. Tisk té doby se vyznačoval opatrnou rezervovaností. Dokonce zpráva o osvobození Mussoliniho zabrala ve většině listů jen minimální prostor. Mussolini se snažil převzít situaci okamžitě do svých rukou. Na 27. září svolal radu ministrů a ministrem lidové kultury jmenoval Fernanda Mezzasomu. Následující den se znovu objevil titul *Regime Fascista*. Do Salò⁸¹ přesídlil Mussolini sídlo Ministerstva lidové kultury, Inspektorát rozhlasu a tiskovou agenturu Stefani. Němci pokračovali na vlastní pěst v přísném dohledu nad italským rozhlasem a tiskem, prostřednictvím milánské kanceláře Propaganda-Staffel. Činnost kanceláře byla prakticky totožná s činností Ministerstva lidové kultury.⁸² Od listopadu 1943 začalo ministerstvo vydávat

80 PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7106-721-4. s. 362.

81 Salò je obec v provincii Brescia, v italské Lombardii, na břehu Gardského jezera. Toto místo bylo hlavním městem Italské sociální republiky v letech 1943 až 1945. Republika se také často nazývala Republika (ze) Salò.

82 MURIALDI, Paolo; DE LUNA, Giovanni; TORCELLAN Nanda. *La stampa italiana dalla Resistenza agli anni Sessanta*, Bari: Laterza, 1980, s. 26.

dvakrát denně bulletin „jehož cílem bylo garantovat nepřetržitou spolupráci mezi šéfredaktory novin a vládní autoritou“.⁸³ Ale tisk měl malou chuť být hlásnou troubou nepopulárního režimu. Ten se tedy nyní alespoň snažil zaměřit na stranický tisk a ostatnímu tisku nabídl ministr Mezzasoma dvě hlavní politická témata - válku a socializaci. Tím začal pomalý a postupný proces oddělování tisku od režimu.

Největšího novinářského úspěchu za doby trvání Italské sociální republiky dosáhl však samotný Mussolini, když v létě roku 1944 publikoval v *Corriere della Sera* sérii článků na pokračování, ve kterých znovu procházel události období října 1942 až září 1943, obhájuje pochopitelně své činy.⁸⁴

Jinak se tisk věrný režimu vyznačoval útočností a pomlouvačností politických protivníků, fanatickým velebením fašistických pohlavárů a novou, bezohlednou formou vyjadřování. Přesto si některé z těchto titulů získaly velkou oblibu a mezi takovými tituly vyčníval dvoutýdeník *Il Popolo di Alessandria*.

Největší noviny severu Itálie v té době byly: v Miláně *Corriere della Sera*, v Turínu, *La Stampa* a *Gazzetta del Popolo*, v Janově *Il Secolo XIX* a *Il Lavoro*, v Boloni *Il Resto del Carlino*, v Benátkách *Il Gazzettino* a v Terstu *Il Piccolo*.

Jih musel čelit problémům při vytváření svých vlastních deníků a časopisů a také nemožnosti změnit správu periodik a společností, již sladěných s fašistickým režimem a kontrolovaných původními majiteli. Strany Výboru národního osvobození (*Comitato di liberazione nazionale, CLN*) tlačily na spojence a vládu „aby byla dodržována první opatření stanovená Velitelstvím spojeneckých sil: pozastavení všech novin propojených s fašismem, zabavení jejich závodů v mezidobí, kdy se bude čekat na proces očisty a nastavení budoucího demokratického řádu, a povolení k publikování deníků“⁸⁵.

83 MURIALDI, Paolo; DE LUNA, Giovanni; TORCELLAN Nanda. La stampa italiana dalla Resistenza agli anni Sessanta, Bari: Laterza, 1980, s. 91.

84 Tamtéž, str. 30.

85 MURIALDI, Paolo; DE LUNA, Giovanni; TORCELLAN Nanda. La stampa italiana dalla Resistenza agli anni Sessant, Bari: Laterza, 1980, s. 20

3. Ilegální tisk v období nacistické okupace

„Když si uvědomíme těžkosti, spojené s vydáváním a šířením ilegálního tisku za nacistické okupace, nebude přehnané považovat tisk z doby hnutí odporu za fenomén velkých rozměrů a veliké politické hodnoty.“⁸⁶ Tento typ žurnalistiky lze rozdělit na dvě velké skupiny. Větší z nich zahrnuje ilegální tisk, produkováný politickými stranami a jinými antifašistickými skupinami v období od září 1943 do osvobození. Do druhé skupiny patří listy přívrženců partyzánského hnutí.

V období po 25. červenci 1943 dochází ke změnám ve vedení redakcí periodik a je zde touha navázat na násilně přetrženou liberální tradici. „*Stranický tisk vychází bez ministerského povolení, v takzvaném poloilegálním režimu. Přísná policejní ustanovení nutí strany, aby se uchýlovaly do ilegálních tiskáren a k poloilegální distribuci.*“⁸⁷ Všechny ilegální politické tiskoviny se vyznačovaly malým formátem a z pochopitelných důvodů mohly vycházet v rozsahu dvou, maximálně čtyř stran.

Pokud jde o aktivistický tisk, na ilegálním kongresu Strany akce (*Partito d'azione, PdA*), konaném ve Florencii v září 1943, bylo rozhodnuto o celostátním vydávání listu *L'Italia Libera*. Jeho periodicita byla zpočátku měsíční, později čtrnáctidenní. Toto rozhodnutí nemělo za následek přerušení lokálního vydávání periodik. Velmi důležitým ilegálním listem byl komunistický tiskový orgán *L'Unità*. Periodicita jeho římského vydávání byla nepravidelná, milánského čtrnáctidenní. Přestože vydávání mnoha titulů ilegálního tisku bylo nejisté a periodicita nepravidelná, byla tato periodika odboje mezi populací poměrně široce rozšířená. Jen v Římě, během devíti měsíců německé okupace, se objevilo třicet tři titulů, například: *L'Italia nuova* a *L'Indice* (monarchisté), *Risorgimento liberale* (Liberální strana), *La Voce repubblicana* a *L'Alba repubblicana* (Republikánská strana), *Democrazia del lavoro* (Demokratická strana práce), *Il Popolo*, *La Punta* a *Il Segno* (Křesťanská demokracie), *Avanti!* (socialisté), *La Voce operaia* (skupina katolických komunistů), *Il Partigiano* (orgán partyzánského velení), *Bandiera rossa* (comunista dissidente). Početné byly především lokální edice listů *L'Unità*, *L'Avanti!*, *Il Popolo*, *L'Italia libera* a *Risorgimento liberale*.

86 MURIALDI, Paolo; DE LUNA, Giovanni; TORCELLAN Nanda. La stampa italiana dalla Resistenza agli anni Sessanta, Bari: Laterza, 1980, s. 20.

87 MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2000. s. 180.

Všechna tato periodika živila naději obyvatel poloostrova a povzbuzovala jejich vůli čelit německé okupační síle.⁸⁸

---

⁸⁸ MURIALDI, Paolo; DE LUNA, Giovanni; TORCELLAN Nanda. La stampa italiana dalla Resistenza agli anni Sessanta, Bari: Laterza, 1980, s. 148.

4. Novinářská organizace

Italská tisková národní federace (Federazione nazionale della stampa italiana, FNSI), byla rozpuštěna v roce 1925⁸⁹, formálně obnovena v roce 1943 a aktivní činnost znovu zahájila v roce 1944.⁹⁰

Ve vládě Ivana Bonomiho, následovníka Pietra Badoglia,⁹¹ se objevují určité tendence, které brzdí revizi fašistických novinářských norem a snaží se ovlivňovat tisk a rozhlas prostřednictvím ministerského Sekretariátu pro tisk a informace. To vzbuzuje nedůvěru u členů Italské tiskové národní federace. V tomto novinářském syndikátu probíhá složitá reorganizace a původní nedůvěra k Sekretariátu pro tisk a informace se stala přímo odporem, vrcholícím dosažením zrušení této instituce.⁹² Tisková federace se také vyjádří proti zrušení Komory novinářů. Tuto Komoru, která byla ustavena za vlády fašismu, by Spojenci rádi zrušili, protože ji vnímají jako typickou prorežimní instituci⁹³. Ale po masové podpoře ze strany skupiny politiků a především mnoha novinářů, kteří v Komoře vidí „*eticko-politickou ochranu a záruku práce*“⁹⁴ je Komora zachráněna a dekretem v roce 1944 je ustavena Komise pro vedení profesních Komor novinářů.⁹⁵ Pokud jde o rozhlas, všichni souhlasí s pokračováním dosavadního systému státní koncese a se vznikem nového veřejného monopolního subjektu, RAI (*Radio Audizioni Italia*).⁹⁶

„*Dekret z 23. října 1944 pověřuje Komisi choulostivým, těžkým, ale velmi důležitým úkolem: očištěnou novinářského stavu.*“⁹⁷

89 V roce 1924 byl založen Fašistický syndikát novinářů.

90 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 35.

91 Funkci zastával od 18. června 1944 do 19. června 1945.

92 MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2000. s. 188-189.

93 Komora novinářů (*Albo dei giornalisti*) byla založena v roce 1925.

94 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 36.

95 Tamtéž, s. 35-36.

96 Radio Audizioni Italia byla založena dne 26. října 1944.

97 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 36.

5. Očista novinářského stavu

„Politická vysvědčení italských novinářů jsou velice různorodá: antifašista vždy a za všech okolností, bývalý fašista, který přešel do ilegality, vlašný fašista a často kavalír a poctivec, zarytý fašista, fašista, který sice nevěřil, ale podepsal, velký prostáček - šéfredaktor velkých nebo menších novin - fašista opozičník a tak dále“.⁹⁸

Polemika ohledně personální očisty rozdělovala vládu Bonomiho natolik, že tato otázka byla prakticky odložena. Snahy o očistu v italském veřejném životě se setkaly s odporem především pravicových stran. Nedořešenou otázku očisty znovu otevřela vláda Parriho⁹⁹, v říjnu 1945. Na severu Itálie, v průběhu partyzánského boje, byl problém očisty nejpálčivější a velice diskutovaný. *„Pro novinářský sektor existuje návrh rozhodnutí Výboru národního osvobození severní Itálie (Clnai) z 10. srpna 1944, který nařizuje zastavení činnosti novinářů-kolaborantů s výjimkou těch, které vedoucí redaktori považují za užitečné.“¹⁰⁰*

V archivu Gaetana De Lucy, zástupce Akční strany (PdA) v tiskové komisi Výboru národního osvobození jsou poznámky připravené pro tiskový Výbor konaný dne 22. března 1945. De Luca navrhuje: *„vyloučení z profesních Komor novinářů těch, kteří jsou politicky kompromitováni s neofašismem a těch, kteří, přestože nevyvíjeli činnost po 8. září, jsou zjevně vinni podporováním fašismu.“¹⁰¹*

A tak v průběhu roku 1945 a v první polovině 1946 probíhal v Itálii intenzivní, očištný proces novinářského stavu. V některých fázích *„způsobem zmatečným a chybným, ostatně tak jako tomu bylo i v jiných oblastech“¹⁰².*

Vyrovňování se s fašistickou minulostí v rovině profesně stavovské a soudní řídil Vysoký komisariát pro sankce proti fašismu (*Alto commissariato per le sanzioni contro il fascismo*), spolu s Komisí pro revizi Komory novinářů (*Commissione per la revisione dell'albo dei giornalisti*), které předsedal Mario Vinciguerra. Přezkumu se podrobily stovky novinářů a celkem z nich pak bylo postaveno před očištnou komisí 380 (zhruba čtvrtina z nich byla zapsána v římské Komoře novinářů). Očištné orgány využily všech typů trestů. Definitivně vyloučily z novinářských řad desítky redaktorů, některé novináře postihly dočasným zákazem výkonu profese a některé novináře

98 MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 36.

99 Funkci zastával od 21. června 1945 do 10. prosince 1945.

100MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 106.

101Tamtéž, s. 106.

102Tamtéž, s. 104.

navrhly soudům k potrestání. Avšak práce Vysokého komisariátu a Komise Vinciguerry byla nakonec zmařena. Palmiro Togliatti¹⁰³, v té době ministr spravedlnosti, udělil širokou amnestii, s cílem vnést usmíření mezi italský lid. Tato milost umožnila původně vyloučeným novinářům návrat do novinářských řad. A tak od roku 1946 i novináři, kteří byli potrestáni vyloučením z Komory novinářů nebo odsouzeni k nepodmíněným trestům, „se mohli vrátit k psaní a k práci v redakcích deníků a týdeníků: vydavatelé a ředitelé přijímají profesionály z období fašismu s otevřenou náručí, protože znají řemeslo a jsou to staří kolegové. Nakonec, víc problémů je se zaučením mladých“.¹⁰⁴

Zkompromitované elity si tedy v zásadě dokázaly uchovat své mocenské posty a očista (částečně a na krátkou dobu) postihla převážně jen „malé ryby“.

Jeden z největších procesů se uskutečnil s Ermannem Amicuccim, šéfredaktorem deníku *Il Corriere della Sera*. Amiucci byl odsouzen k smrti, vykonání rozsudku bylo odloženo, Amicucci se odvolal a rozsudek mu byl změněn na třicetiletý nepodmíněný trest. Další tři novináři - Ezio Maria Gray (*Gazzeta del Popolo*), Bruno Spampanato (*Il Messaggero*) a Concetto Pettinato (*La Stampa*) - byli souzeni v letech 1945 a 1946. Byli odsouzeni k trestům deset a dvanáct let nepodmíněně. Všichni tito odsouzení novináři byli omilostněni širokou amnestií, udělenou Togliattim. Tato amnestie byla vyhlášena těsně před referendem 2. června 1946 a vstoupila v platnost dekretem z 2. července 1946.

„Je třeba připomenout, že v italském žurnalismu neproběhla žádná skutečná očista. Pokud pomineme osoby, které fašismus doslova objaly (...), zbylo velmi málo novinářů, kteří by se žurnalismem přestali zabývat. Pokud se na toto období podíváme blíže, všimneme si zvláštnosti, že se mnozí v roce 1945 hlásili k levici, pak odcházeli, a pak se znovu, po několika letech vraceli k pravici, ze které pocházeli. Tudiž pár let strávili v novinách levicových stran a získávali tak nové povědomí.

Na obranu novinářů je ale třeba říct, že toto nebyla jediná oblast, která se nepročistila. Stejná situace byla ve veřejné správě, v armádě i v útvech ozbrojených sil.“¹⁰⁵

103Palmiro Togliatti byl politik. V letech 1923-1924 byl předsedou a v letech 1931-1934 a 1938-1964 generálním tajemníkem Komunistické strany Itálie. V letech 1945-1946 byl ve funkci ministra spravedlnosti.

104MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 106.

105Tranfaglia, Nicola. *La stampa italiana tra passato e presente* [online]. 1998 [cit. 2012-12-17]. Dostupné z <<http://www.mediamente.rai.it/home/bibliote/intervis/t/tranfagl.htm#link003>>.

6. Institucionální změny

Přechod pravomocí ze Spojenecké vojenské vlády na vládu italskou v oblastech severní Itálie, které se uskutečnilo 1. ledna 1946, znamená konec dohledu orgánu Pwb nad médií.¹⁰⁶ Ve stejném roce se také konají první poválečné volby, k nimž se přidružilo referendum o ústavní formě státu. Noviny píší především o politice a na pořadu dne je institucionální otázka: Monarchie nebo republika? První měsíce roku 1946 charakterizuje rozpolcenost veřejného mínění.

6.1. Referendum

Diametrálně rozdílné výsledky referenda na Severu, tradičně nakloněnému republice, oproti monarchistickému Jihu, ukázaly, jak propastný je rozdíl v dějinných osudech mezi těmito územími.

Přechod pravomocí ze Spojenecké vojenské vlády na vládu italskou se uskutečnil 1. ledna 1946. Tento krok znamenal konec dohledu PWB nad médií. Spolu s tím rozpuštění Výborů národního osvobození přináší konec správy nad vydavatelstvími a zastavení vydávání listů, které tato politicko-vojenské uskupení podporovalo.¹⁰⁷

Na jaře 1946 se konaly první administrativní volby a na 2. června téhož roku je ohlášeno institucionální referendum a volby Ustavujícího shromáždění. To byly události velké politické konfrontace, které zapojily do hry všechny, v té době dostupné, komunikační prostředky.

Reorganizace RAI a rekonstrukce technického vybavení pro vysílání postupovalo rychle. A publikum znovu „objevuje“ rozhlasové vysílání. Na konci roku 1945 měl rozhlas 1,6 milionu posluchačů, a toto číslo nepřetržitě stoupalo, až v roce 1952 dosáhlo 4,3 milionu.¹⁰⁸

Je potřeba říci, že politici v té době měli zájem jen o tištěná média, která považovali za primární nástroje pro uskutečňování svých cílů.

Na poli tisku byla zřetelná převaha informačních deníků nad listy politických stran. Důvodem byla především větší informační pestrost, zajišťovaná prostřednictvím velkých agentur (France Presse a Reuters, které si zřídily pobočky v Itálii), ale i

¹⁰⁶MURIALDI, Paolo. *La Stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. s. 121

¹⁰⁷MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2000. s. 197.

¹⁰⁸Tamtéž, s. 198.

prostřednictvím domácí agentury ANSA, která však byla částečně znevýhodněna svým původem.¹⁰⁹

Dalším důvodem bylo, že s návratem původních majitelů do vydavatelských domů velkých deníků, tyto začaly být obohaceny o servis, poskytovaný zahraničními zpravodaji. Znovu nastal konkurenční boj mezi deníky *Il Corriere* a *La Stampa*. Ještě těsně před referendem se objevily další staré deníky. Před titul přidávaly „Nuovo” nebo jej pozměnily jiným způsobem (*Il Messaggero* - *Il Messaggero di Roma*). Vrací se také deník *Il Giornale d'Italia*.

Menší deníky, které byly založeny a vydávány Výborem národního osvobození, přecházely do rukou podnikatelů. Některé z nich byly významné, protože v příslušné provincii měly dominantní postavení. Například deníky *La Gazzetta di Parma* a *L'Alto Adige* (Bolzano). Výjimkou byla Mantova, kde družstvo novinářů a typografů zprivatizovalo deník *La Gazzetta*. V jiných městech došlo k politické dělbě titulů. Například ve Florencii byl jeden deník přidělen Křesťanské demokracii (*Il Giornale del mattino*) a druhý deník byl přidělen Italské komunistické straně (*Il Nuovo Corriere*).¹¹⁰

V první polovině roku 1946 byl počet deníků vysoký (146 listů). To bylo výjimečně vysoké číslo, částečně způsobené tím, že některé z nich vycházely jen v předvolebním období. To se týkalo především stranických titulů. Krize Strany Akce znamenala zastavení vydávání deníku *L'Italia liberata*.

Na prahu referenda a před volbou Ustavujícího shromáždění bylo velmi posíleno novinářské uskupení středu a pravice. Naproti tomu levice byla oslabena, i přes úsilí, které vynakládala Italská komunistická strana. Strana mohla počítat se čtyřmi edicemi svého orgánu *L'Unità* (Řím, Miláno, Turín a Janov). Dalším úspěšným titulem komunistické strany byl informační deník *Milano Sera*¹¹¹.

*„V každém případě, až do 2. června disponují deníky zatím stále ještě vysokým stupněm autonomie vzhledem k vyhlídkám majitelů, kteří postupně získávají příslušné podniky.“*¹¹²

Konečné výsledky referenda ukázaly na vítězství republikánů, zároveň také poukázaly na výrazné rozdělení země na republikánský sever a monarchistický jih.

109L'Agenzia Nazionale Stampa Associata, známá pod názvem ANSA, byla založena v Říme, v roce 1945, Výborem národního osvobození. Nahradila Agenturu Stefani.

110MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2000. s. 199.

111Deník *Milano Sera* byl založen v srpnu 1945 a vycházel do listopadu 1954.

112MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2000. s. 199.

6.2. Ústava a tiskový zákon

Schválení ústavy Italské republiky předcházely dlouhé diskuze. Mezi třemi největšími politickými stranami panovala shoda alespoň v otázce nezbytnosti ústavu vytvořit a schválit.

Pokud jde o tiskový zákon a svobodu projevu, nejvíce diskutovaným bodem bylo zabavení tisku a zjištění zdrojů jeho financování. Pro zařazení bodu o zabavení tisku byli levicové strany, které se bály znovuzrození fašistické publicistiky, křesťanští demokraté, kteří chtěli zabránit jakékoli formě projevů nemravnosti a ochránit před ní především tiskoviny pro děti a mládež. Křesťanští demokraté ve shodě s komunisty chtěli také zakotvit omezení, týkající se pornografie.¹¹³

Text o zjištění financování tisku prosazovali především komunisté.

Článek 21 ústavy o svobodě tisku byl schválen 15. dubna 1947.¹¹⁴

Tiskový zákon vyvolal bouřlivé reakce napříč všemi politickými stranami a mnozí novináři považují za nezbytné text upravit. Vláda v čele s De Gasperim vypracovala nové, upravené znění článku, ale změna ústavy, která vstoupila v platnost 1. ledna 1948, se zdá být neproveditelná. Částečným řešením je dodatečný zákon č. 47, z 8. ledna 1948.

Jedním z nejdůležitějších bodů tohoto zákona je ten, který stanoví, že k vydávání tisku postačuje formální procedura registrace. Dále se mimo jiné stanoví, že šéfredaktor ani vydavatel nemohou být cizí občané.¹¹⁵

113MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2000. s. 202.

114Tamtéž, s. 202.

115MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. Bologna : Il Mulino, 2000. s. 203-204.

Závěr

V Itálii prvních poválečných let byly problémy tisku zanedbávány a přehlíženy, ať už šlo o problémy politické, ekonomické, legislativní nebo technické. V mnoha případech byly ignorovány i těmi nejvíce zainteresovanými, novináři samotnými.

Písemných podkladů, vykreslujících toto období, je nedostatek. Teprve až s odstupem několika let začaly diskuse napříč společností a následovalo uvědomění si důležitosti základních otázek, spojených se svobodou tisku a s právem na informace.

Z dostupných pramenů vyplývá, že v italském žurnalismu neproběhla žádná opravdová, důsledná čistka. Až na výjimky, bylo velmi málo novinářů, kteří se žurnalismem přestali zabývat. Nedůslednost v procesu očištění novinářského stavu ovlivnila cestu, kterou se pak žurnalistika nadále ubírala. Na obranu novinářů je ale nutné říct, že oblast médií nebyla jedinou oblastí, která neprošla očištěním. Podobná situace byla ve veřejné správě a v armádě.

K modernizaci tisku v Itálii došlo po druhé světové válce, a to především prostřednictvím týdeníků. Do té doby tisk stagnoval, staral se málo o čtenáře, o širokou distribuci, o reklamu. V oblasti týdeníků začaly vznikat úspěšné společnosti a závody (týdeníky nakladatelství Rizzoli, Mondadori, Rusconi).

Moje hypotéza, že italský tisk, který byl v průběhu fašistického režimu rigidně řízeným médiem, kde se nepřipouštěl jiný teoretický ani praktický přístup k práci, než ten, který byl daný požadavkem plně a vždy sloužit fašistickému režimu, prošel po pádu fašistického režimu důkladnými změnami v podobě tzv. očisty novinářského stavu, se tedy potvrdila jen z malé části. Očista proběhla, ale jen laxně.

Summary

In Italy of the first post-war years, issues of the printed media were neglected and overlooked. Whether they were political, economic, legal or technical. In many cases, they were ignored also by the greatest stakeholders: the journalists themselves.

There is a lack of written documents which would illustrate this period. It took several years before cross-society discussions opened up, followed by increased awareness of

the importance of fundamental issues related to the freedom of the press and the right to information.

Available sources show that no thorough cleansing took place in Italian journalism. There were very few exceptional cases of journalists who abandoned their profession. Inconsistency in the process of cleansing the integrity of journalism

influenced the path it was to follow in later years. In defence of the journalists, however, it must be said that the media were not the only area that was not cleaned up. The situation was similar in public administration and in the army.

Modernization of the press occurred in Italy after World War II, primarily through weekly newspapers. Until then, printed media were stagnating: they cared little for their readership, wider distribution or advertising. Among weekly newspapers, successful companies and businesses started to appear (publishing house weeklies etc.).

My hypothesis that the Italian printed media, rigidly controlled under the fascist regime and not allowing any other than the dictated theoretical or practical approach to journalism, governed by the need to always and fully serve the regime, underwent profound changes after the fall of fascism in the form of a purification of journalism, was confirmed only from a smaller part. While a purification did take place, it was rather careless.

Použitá literatura

ARON, Raymond. *Historie XX.století*. Přel. H. Beguivinová; V. Dvořáková; K. Vinšová. Vyd. 1. Praha : Academia, 1999. 872 s. ISBN 80-200-0778-4.

BARBATO, Tony. MINCULPOP: informazione e cultura al servizio del fascismo. *Blog - Salottoculturalestabia.blogspot* [online]. [cit. 2013-01-01]. Dostupné z WWW: <<http://salottoculturalestabia.blogspot.cz/2010/01/minculpop-informazione-e-cultura-al.html>>.

BARDEL, Christopher; BÉRENGER-BADELOVÁ, Agnes; CABANES Bruno a kol. *Tvůrci světových dějin od 1. světové války až po současnost*. Přel. V. Čadský; M. Krejčová. 1. vyd. Bratislava : SPN-Mladé letá s.r.o., 2004. 325 s. ISBN 80-10-00332-8.

BEDNAŘÍK, P.; JIRÁK, J.; KÖPPLOVÁ, B. *Dějiny českých médií. Od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 2011. 448 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

PROCACCI, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Přel. D. Janderová; B. Klípa; K. Vinšová. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. 495 s. ISBN 978-80-7106-721-4.

PLÁNIČKOVÁ, Eliška. *Silvio Berlusconi: mediální magnát z Itálie*. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2009. Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

POLIŠENSKÁ, Vladimíra. *La Voce a italský modernismus*. Praha : Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, 2008. Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Jiří Pelán.

REIFOVÁ, Irena a kol. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2004. 327 s. ISBN 80-7178-926-7.

ROBERTS, J. M. *Dvacáté století: dějiny světa od roku 1901 do současnost*. Přel. K. Macáková; H. Řeháková. 1. vyd. Praha : Beta-Dobrovský, 2004. 631 s. ISBN 80-7291-105-8.

WEGGS, J.R.; LADRECH R. *Evropa po roce 1945*. Přel. R. Edererová. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 2002. 376 s. ISBN 80-7021-507-8.

MURIALDI, Paolo. *La stampa italiana dalla liberazione alla crisi di fine secolo*. 2. vyd. Laterza, Bari 1998. 344 s. ISBN 9788842069614

MURIALDI, Paolo; DE LUNA, Giovanni; TORCELLAN Nanda. *La stampa italiana dalla Resistenza agli anni Sessanta*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1980. 330 s. CL 465916067.

MURIALDI, Paolo. *La stampa italiana del dopoguerra*. 4. vyd. Bari : Laterza, 1978. 360 s. CL 20-1471-8.

MURIALDI, Paolo. *Storia del giornalismo italiano*. 2. vyd. Bologna : Il Mulino, 2006. 342 s. ISBN 978-88-15-11298-9

FERRARA, Marcella; FERRARA, Maurizio. *Cronache di vita italiana (1944-1958)*. 1. vyd. Firenze : Editori Riuniti, 1960. 505 s.

TRANFAGLIA, Nicola. *La stampa italiana tra passato e presente* [online]. 1998 [cit. 2012-12-17]. Dostupné z <<http://www.mediamente.rai.it/home/bibliote/intervis/t/tranfagl.htm#link003>>.

ZINGARELLI, Nicola. *Vocabolario della lingua italiana*. 12. vyd. Bologna : Zanichelli editore S.p.A., 2176. ISBN 88-08-00921-1.

